

Krzyż w literaturze wczesnochrześcijańskiej. Antologia, wybór i opracowanie Andrzej Uciecha, Wydawnictwo Emmanuel, Katowice 2012, 159 s.

Antologia wczesnochrześcijańskich tekstów na temat krzyża jest niewątpliwie pożyteczną publikacją dla chrześcijan, a więc dla wierzących w krzyż Chrystusa, ale także dla jego przeciwników w katolickiej Polsce, w okresie dyskusji o miejscu krzyża w przestrzeni publicznej, w kulturze europejskiej i w kulturze polskiej w szczególności. Wybór tekstów źródłowych (w wyborze i opracowaniu Andrzeja Uciechy) dotyczy dosłownie okresu wczesnochrześcijańskiego, to jest do czasów Konstantyna Wielkiego, który wniósł krzyż do życia publicznego w Cesarstwie Rzymskim, znosząc jednocześnie karę krzyżowania, czyli likwidując krzyż jako znamię hańby. W każdym razie takie kryterium wyboru tekstów źródłowych znajduję w publikacji z serii „Traditio Christiana” (ukazuje się w wersji francuskiej, niemieckiej i włoskiej). Dostępny mi w wersji niemieckiej tom (Jean-Marc Prieur, *Das Kreuz in der christlichen Literatur der Antike*, Peter Lang Bern 2006) kończy wybór na wypisach z Laktancjusza, autora epoki konstantyńskiej i Kommodiana z III wieku. Jeśli Andrzej Uciecha wzorował się na tym wydaniu, powinien pominąć teksty późniejsze, cytaty z dzieł Hieronima, Grzegorza z Nyssy, Piotra Chryzologa, Leona Wielkiego, Cezarego z Arles, Wenancjusza Fortunata, Teodora Studyty. Jeśli „złamał” zasadę z „Traditio Christiana”, to oczywiście musimy zapytać, dlaczego nie uwzględnił w wyborze innych „wielkich” autorów, na przykład Świętego Augustyna?

Na czym wzorował się autor przedstawianego wydania, nie wydaje się jasne: z jednej strony włączył cenne teksty pominięte w antologii Prieura (Afrahata, Efrema, Teodora Studyty, a przede wszystkim piękne hymny o krzyżu Fortunata), zatem nie wzorował się na tym wyborze; z drugiej strony sposób cytowania tekstów źródłowych, nie tylko wybór, ale także „głębokość” danego cytatu wskazują, że wzorem wyboru była jednak publikacja *Das Kreuz in der christlichen Literatur der Antike*. Wybór Prieura konsekwentnie dotyczy czasów przedkonstantyńskich. Głównym problemem tego okresu był „krzyż” Chrystusa w kontekście wykonywanej kary śmierci przestępców. Historyczny krzyż „pod Poncjuszem Piłatem” w interpretacji kościelnych teologów, od Nowego Testamentu począwszy, został „przezwyjęczony” przez naukę o zbawieniu przez krzyż. Ireneusz połączył soteriologię krzyża z kosmiczną symboliką krzyża, aby ukazać powszechność zbawienia wszystkich ludzi. Gnostycy chrześcijańscy interpretowali krzyż, przecząc jego historyczności, eliminując śmierć Chrystusa z chrystologii.

W wybranych tekstach znajdziemy wiele różnych odmian interpretacji krzyża. Różnorodność interpretacji ograniczają tylko podstawowe wątki teologiczne: związek z soteriologią, z nauką o Chrystusie („chrystologią”). Wydaje się, że jest nadużyciem, przekroczeniem teologicznej granicy możliwości interpretacyjnych, cytat z artykułu księdza Longosza (s. 12, przyp. 6); powszechna przed Chrystusem symbolika krzyża (cóż prostszego i łatwiejszego jak dwie linie przecinające się prostopadle!) nie oznacza, że cała ta symbolika łączy się z krzyżem Chrystusa: tego nie znajdziemy w cytowanych tekstach. Szkoda natomiast, że w antologii nie umieszczono tekstów nowotestamentalnych; pozostają w treściowym związku z wieloma wypowiedziami literatury wczesnochrześcijańskiej. Pomocą może służyć indeks biblijny.

Wracając do całości wyboru, pojawia się pytanie, dlaczego autor wybrał te konkretne teksty, a pominął wiele interesujących ujawnionych w publikacji Prioura, dodał zaś teksty, które wykraczają poza okres przedkonstantyński? Obecność tych ostatnich uzasadnił, mówiąc o włączeniu tekstu Teodora Studyty: „wykracza poza ramy czasowe wyznaczone w tytule i ograniczone do okresu wczesnego chrześcijaństwa, jednak został włączony ze względu na swoje piękno i teologiczną głębię...”. Sądzić jednak można, że wybór tak w rozszerzeniach, jak i ograniczeniach został wyznaczony przez istniejące polskie tłumaczenia; odnosi się to także do tekstu Afrahata w tłumaczeniu księdza Uciechy: cytuje tekst z własnego artykułu z 2010 roku. Dwukrotne przytoczenie tego samego tekstu (Ireneusz, *Adversus Haereses* V,18,3) na s. 53 i 55 to z pewnością pomyłka maszyny drukarskiej.

Antologia tekstów o krzyżu z okresu wczesnochrześcijańskiego jest publikacją pożyteczną również dla teologów, ale głównie dla czytelników, służącą „zbudowaniu” w wierze, czyli będącą – jak mówiły dawne podręczniki życia duchowego – jako „obrok duchowy”. Warto pomyśleć o nowym wydaniu, które uwzględni w pełni wzór Prioura, a przede wszystkim przedstawi w języku polskim teksty dotąd nietłumaczone.

Ks. Wincenty Myszor